

“Cēsu Stars” 1955.g. 19.jūlijs
E. Inzulis
Lielstraupes MTS remontu darb-
nīcas kalējs.

Atmiņu pieraksts par Lielstraupes pils dedzināšanu 1905.g.

1905. g. revolūcijas laikā mans tēvs M.Inzulis rentēja nelielu Lielstraupes muižas māju. 1905. g. mācoties pie muižas kalēja amatā, partijā nekādā nesastāvēju, bet, kad organizējās Lielstraupes milicija, arī es tajā pierakstījos. Par milicijas priekšnieku ievēlēja kādu muižas kalpu, kura vārdu vairs neatceros. Tas bija muižas pārvaldnieka Katlapa iespaidā, un bez tā ziņas neko neuzsāka. Tāpēc Lielstraupes milicija neko nedarīja.

Jau 1905.g. vasarā, kad avīzēs sāka ziņot par zemnieku nemieriem, par mītiņiem baznīcās, Lielstraupes muižas un pils īpašnieks barons Rozens aizbrauca uz Rīgu. Tur viņam piederēja liels skaits namu. Tūliņ pēc tā karstā darba laika uz Rīgu sāka vest no pils mēbeles un iedzīvi. Vēlāk pārliecinājos, ka Lielstraupes vidējais stāvs, kuru apdzīvoja pats barons ar savu ģimeni, ir pilnīgi tukšs. Augšējā stāvā bija apdzīvotas tikai divas mazas istabiņas. Klētis, staļļos, kūtis, šķūņos viss bija palicis neskarts. Arī vēlāk Lielstraupes rīcības komiteja neko no muižas īpašuma neņēma. Muižas saimniecību turpināja vadīt un rīkot muižnieks Katlaps.

Īsi pirms ziemassvētkiem no Līgatnes atbrauca 3 labi ģērbusies kungi un labu laiciņu apspriedās ar muižnieku Katlapu tā dzīvoklī. Tad visi četri apstaigāja muižai piederošās ēkas un nosprieda, ka pils, Kalna krogs un līdzās apdzīvotā koka ēka jānodedzina. Zibeņa ātrumā ziņa par dedzināšanu izplatījās starp iedzīvotājiem. Ieradās Lielstraupes rīcības komitejas locekļi - students Irbīts un priekšsēdētājs un draudzes skolas palīgskolotājs Kāpostiņš. Tie neiebilda pret pils dedzināšanu, bet nepiekrita krogus dedzināšanai, jo koka virsbūve bija izīrēta Straupes biedrībai. Neļāva arī dedzināt koka māju blakus krogam, kur gan ietu tās iemītnieki ziemā, palikuši bez pajumtes. Kad atbraucēji uzstājīgi gribēja izvest savu nodomu, Irbīts un Kāpostiņš piedraudēja sasaukt tautas miliciju. Tas iespaidoja, un galīgi dedzināt nolēma tikai pili.

Muižnieks Katlaps vēl tajā pašā dienā pasauca 5 zēnus – pusaudžus, to starpā arī mani, iedeva katram spaini petrolejas, pats aizveda uz pili, parādīja, kur petroleju izliet, kā to aizdedzināt. Tad arī pirmoreiz redzēju pils iekšieni. Augšējais stāvs, redzams, jau ilgāku laiku lietots, bija stipri piemēslots, no otrā stāva viss bija aizvākts. Izdega visa pils iekšējā koka izbūve, jumts, bet biežajiem akmens mūriem uguns nekaitēja.

Kad sāka vajāt revolucionārus, visus piecus zēnus meklēja. Mūs aizveda uz Valmieras cietumu, jo Lielstraupe tad skaitījās Valmieras apriņķī, kur mūs noturēja 5 mēnešus, līdz tiesai bieži pratināja. Es stipri saslimu. Tiesa piesprieda katram 50 rīkstes. Es tajā laikā gulēju cietuma slimnīcā un tādēļ pērts netiku. Kad drusciņ atveseļojos, tēvs lūdza, lai mani atlaiž uz galvošanu. Man ieskaitīja cietumā pavadīto laiku un izdeva tēvam pret tā rakstisku galvojumu. Kad revolūcija bija apspiesta, barons Rozens nolēma atjaunot Lielstraupes pili un ataicināja tam nolūkam no Rīgas arhitektu. Tas zobojās par zemniekiem, ka tie neprotot naudu kalt, lūk, barons Rozens saņēmis par nodedzināto pili no apdrošināšanas biedrības 43000 rubļu un no kroņa kā revolūcijā cietušais 40000 rubļus neatmaksājama pabalsta. Bet pils izbūve maksāja tikai 40000 rubļus.

Kad Lielstraupē sāka darboties soda ekspedīcija, Irbīts un Kāpostiņš paspēja aizbēgt. 3 rīcības komitejas locekļus – Mori, Blati un Rulli – nošāva pie Straupes kapsētas, turpat iemeta tos grāvī un ļoti pavirši aprušināja ar zemi. Ļaudis runāja, ka viens no nošautajiem vēl dzīvs iemests grāvī un apbērts ar zemi.

Straupes mācītājs stingri noliedzis nošautos apglabāt kapsētā. Nošauto atliekas tikai pēc 1917. g. revolūcijas pārveda uz kapsētu.

Pēc rīcības komitejas locekļu nošaušanas, nākošajā svētdienā, dievkalpojuma laikā Straupes mācītājs Rozenbergs baznīcā no kanceles nolādēja nošautos un asarām raudāja, nošauts pārāk maz – vajadzējis daudz vairāk nošaut. Sevišķi viņš sūrojās, ka Irbītis un Kāpostiņš paspējuši aizbēgt.

-3-

Mācītāja Rozenberga lāsts izsauca straupēniešos lielu sašutumu un naidu, kas bieži izpaudās atklāti. Mācītājs bija spiests drīz vien aiziet no Straupes.

Kad biju izdienējis savus gadus kara dienestā, drīz sākās I Pasaules karš, un mani atkal mobilizēja. Karā piedalījos Baltkrievijas frontē. Pēc 1917. gada 2. revolūcijas kopā ar savu cīņu biedru vairumu, kuri bija pret pagasta valdību, pret buržuāziju, pret imperatoru un karu. Piedalījos strādnieku kaujas vienībās Luganskā. Tur redzēju arī biedru Vorošilovu. Kopā ar Luganskas strādniekiem cīnījies kādu laiku pilsoņu kara frontē. Tad nokļuva Altaja novadā, kur strādāju uz dzelzceļa. Kad tur plosījās baltgvardu terors, kopā ar citiem aizbēgām pie zemniekiem un ar tiem gandrīz pusgadu cīnījāmies partizānu vienībās pret Kolčaku. 1946.g. atgriezās Latvijā.

Atmiņu pieraksts digitalizēts un sagatavots Centrālās Baltijas jūras programmas 2014.-2020. Gada projekta Nr. CB110 "Hanzas pieeja jaunām noturīgām aliansēm - HANSA" ietvaros.

Straupe, 2017

